

”Philosophia perennis (lat. ’ikuinen filosofia’), suurten filosofien kirjoituksista löytyväksi oletettu joukko totuuksia tai toisaalta vastakkaisille filosofisille näkökannoille yhteiset totuudet. Ilmaus on peräisin gubbiolaisen Agostino Steucon vuonna 1540 julkaiseman teoksen (De perenni philosophia) nimestä. Sen mukaan filosofien väliset erot ovat epäolennaisia ja näennäisiä; yhteinen, perimmäinen totuus tulee esiin, tosin värittyneenä ja osittaisena, filosofisissa pääsuuntauksissa. Aldous Huxley otti ilmauksen teoksensa otsikoksi. L. Lavelle, N. Hartmann ja K. Jaspers käyttävät kaikki kyseistä ilmausta. M. De Wulf ja monet muut luonnehtivat ilmauksella uustomismia, jota he pitävät perimmäisten filosofisten totuuksien valittuna välineenä.”

Ralph McInerny, *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. CUP 1996

Philosophia perennis Raili Kaupin ajattelussa

”

Philosophia perennis kuuluu olennaisena osana ihmiselämään. Tämän kanssa on yhteydessä se, että kysymys ihmisestä kuuluu filosofian keskeiseen problematiikkaan.

Raili Kauppi, ”Philosophia perennis ja sen merkitys ihmiselle”

Esitystäni seuraava Charles B. Schmittin artikkeli kertoo perenniaalisen (’ikuisen’, ’ikiaikaisen’) filosofian käsitteen ja termin historiasta. Pyrin tässä valaisemaan lyhyesti *philosophia perennis* -teemaa vuonna 1995 edesmenneen filosofi Raili Kaupin ajattelussa, jossa kyseisen viisaisperinteen voi ongelmitta tunnistaa eräistä nykyaikaisista merkityssällöistä huolimatta.

Raili Kauppi käsitteli perenniaalista filosofiaa erityisesti vuonna 1977 Jyväskylässä pitämässään Erik Ahlman -luennossa;¹ mutta hänen kaikessa ajattelussaan – esitelmissä, artikkeleissa ym. kirjoituksissa 1940-luvulta 1990-luvulle – erottuvat *philosophia perenniks*en tuntomerkit. Järkeä on Kaupille, kuten yleensä perenniaalisen filosofian perinteelle, ihmistä perustavimmin määrittävä piirre.² Järkeen liittyy myös perfektion mahdollisuus, so. mahdollisuus kehittyä harmoni-

sesti kohti yhä syvempää ihmisyyttä ja hengen täydellisyyttä. *Perfectio* on näin eräänlainen elämälle mielen ja suunnan tarjoava ohjelmallinen idea.

Edelleen Kaupin ajattelua hallitsee harmonian ihanne ja ekuumeeninen, sovitteluva suhtautuminen erilaisiin filosofian suuntauksiin ja teorioihin. Hän viittaa usein Leibnizin toteamukseen, jonka mukaan ”filosofit ovat usein oikeassa siinä, mitä väittävät, ja väärässä siinä, mitä kieltävät”, ts. kenelläkään ei ole monopoliä totuuteen. Harmonian (jonka Kauppi ajattelee ykseydeksi moninaisuudessa) idean keskeisyys näkyy Kaupilla monessa yhteydessä pasifismista³ sivistys- ja kasvatustajatteluun ja etiikasta metafysiisiin näkemyksiin, joissa häntä innosti mm. Leibnizin monadologia (ennalta asetettu harmonia), myöhemmin myös sille sukua oleva Whiteheadin prosessifilosofia. Kaupissa näkyi jo varhain myös perenniaaliselle filosofialle ominainen ensyklopedinen intressi: hän mm. uskoi lapsena, että aikuistuaakseen oli opeteltava tietosanakirja ja myöhemmin,

Raili Marjatta Kauppi
(1920–1995)

- yo 1938, FK 1949, FL 1956, FT 1961
- 1942–1963 Helsingin kaupunginkirjasto: mm. kirjasto-amanuessi, opiskeluneuvoja, apulaiskirjastonjohtaja
- 1963–1985 Tampereen yliopisto (vuoteen 1966 Yhteiskunnallinen Korkeakoulu): 1963–1966 kirjasto-opin lehtori, 1966–1985 filosofian, erityisesti logiikan ja tietoteorian professori

Kuva Maija Kanerva

Helsingin kaupunginkirjaston filosofian kerho tamperelaisten kerhon vieraana 1.7.1951. Filosofian kandidaatti, Helsingin kaupunginkirjaston opiskeluneuvoja Raili Kauppi takana kolmantena oikealta (toisena oikealta sisar Hilkka Kauppi). Vasemmalla takana tunnettu tamperelainen itseoppinut August (Aku) Hasa Laina-vaimoineen.

aloittaessaan opiskelunsa Helsingin yliopistossa, hän valitsi aluksi pääaineekseen yleisen historian, koska arveli sen ”käsittelevän kaikkea”.

Mitä perenniaalisen filosofian platonistiseen juonteeseen tulee, Kauppi toteaa useassa eri yhteydessä olevansa platonisti ja uskovansa esim. ideoiden (lue: käsitteiden) itsenäiseen olemassaoloon. Kuvaan sopii sekin, että Kauppi vierasti kaikenlaista dogmatismia ja toisaalta nihilististä skeptisismää ja relativismia (mikä ei estänyt häntä olemasta kriittinen ajattelija).

Raili Kauppi on ajattelussaan syvälinen synkretisti, joka omaksuu vaikutteita kaikkialta filosofiasta ja kuvittaa niillä omia filosofisia intuitioitaan. Useat hänelle tärkeitä filosofit olivat hekin synkretistejä: Platon sovitteli yhteen Herakleitoksen ja Parmenideen ajatuksia, Nikolaus Cusanus (jolta on peräisin *philosophia perenniksen* sukuinen ajatus vastakohtien ykseydestä – *coincidentia oppositorum* – sekä ajatus oppineesta tietämättömyydestä, *docta ignorantia*) ja Leibniz erilaisten filosofisten

oppien ohella eri kirkkokuntia, Kant empirismää ja rationalismia. Kussakin ajattelijassa kiteytyi ja myös henkilöityi koko siihenastinen filosofia.

Philosophia perenniksen käsitteen merkityskenttä saa Kaupilla ainakin kolmessa kohdassa uuden tulkinnan. *Ensimmäkin* hänen näkemyksensä painottaa ikuisia kysymyksiä vastauksien sijaan; tässä se tuo mieleen Nikolai Hartmannin aporeettisen filosofiannäkemyksen. Kauppi toteaa:

”Filosofiassa joudumme huomaamaan, että olemme suhteessa tietymättömään. Joudumme pakosta tekemään kysymyksiä, joihin emme voi saada vastausta. Tällaisia ovat kysymykset, jotka koskevat olemista ja olevaa, olemisen alkuperää ja sen mieltä.”⁴

Keskeistä ei enää ole ikuisiksi uskottujen totuuksien tavoittelu – totuudet liittyvät käsitejärjestelmiin, jotka ovat historiallisia ja

muuttuvia – vaan ongelmien, kysymysten ja viime kädessä järjen rajojen luotaaminen:

”[...] filosofian harjoittaminen kuuluu ihmiselämään. Siinä ei primäärisesti ole kysymys teeseistä ja opeista, ei argumentoinnista ja vasta-argumentoinnista, ei taitavuudesta ja oikeassaolemista, vaan kysymisestä, etsimisestä, oivaltamisesta ja oman näkemyksen vähittäisestä muovautumisesta. Kysymys on tärkeästä osasta ihmiselämää.”⁵

Toiseksi Kauppi tulkitsee uudelleen perenniaalisen filosofian projektin luonteen. Kyseinen idea on saanut eri aikoina ja eri ajattelijoilla lukemattomia merkityksiä, mistä johtuen sen koko uskottavuus on asetettu kyseenalaiseksi. Kauppi ei selvästikään näe sitä alkuperäiseen tapaan hypoteesina, joka tulisi todistaa tai jota edes voisi todistaa, vaan jonkinlaisena ohjelmana (joka ei ole ihmiselämän puitteissa loppuun vietävissä) tai hyvin perusteltuna ideaalikäsitteenä. Vastaavanlainen tulkinta esiintyy L. E. Loemkerilla:

”[Philosophia perennis] on kuitenkin esiintynyt ajattelun historiassa vain ihanteena, jota voidaan kutsua ”regulatiiviseksi” (Kantin merkityksessä) ja joka ohjaa ihmistä tämän pyrkinessä järkipäiseen ykseyteen.”⁶

Tähän voisi lisätä, että H. Vaihinger, joka erottaa *Die Philosophie des Als ob* -klassikossaan hypoteesin fiktiosta – ”ikään kuin” -ajatusvälineestä – tulkitsee tällaiset regulatiiviset ideat nimenomaan heuristisiksi fiktioiksi, joilla ei ole hypoteesin totuusvaatimuksia.

Kolmanneksi perenniaalisen filosofian idea on Kaupilla(kin) menettänyt alkuperäisen kristillisen viitekehityksensä, mikä ei kuitenkaan merkitse, että se olisi varsinaisesti sekularisoitunut. (Voisi väittää, että siihen liittyy perfektion idean johdosta erotamattomasti tietty pelastusopillinen tai ”eskatologinen” ulottuvuus.) Kaupin kirjoituksista voi aistia saman syvähenkisen uskonnollisuuden, joka on tunnusomaista kreikkalaiselle filosofialle – kyse on hartaudesta ja ihmetyksestä perimmältään tuntemattoman olemassaolon mysteerin edessä.

Kauppi näet korostaa järjenkyvyn arvokkuuden ohella sen rajallisuutta: se vie ennen pitkää omille rajoilleen, tietymättömän äärelle. Hän uskoo mysteeriiin, transsendenttiin, joka ympäröi ihmistä joka puolelta, ja pitää hybriksena ajatusta lopullisen ja kaikenkattavan ymmärryksen saavuttamisesta.

Elämä on seikkailu, Kauppi toteaa Whiteheadiin viitaten, eksperimentti, jossa ihminen toteuttaa mahdollisuuksiaan ja löytää sitä kautta itsestään uusia ulottuvuuksia. Näin tehdessään hän noudattaa perenniaalisia kehoituksia ”tunne itsesi” ja ”tule siksi mikä olet”. Hyvä elämä on Kaupilla (Spinozan sanoin) siirtymistä pienemmästä täydellisyydestä suurempaan täydellisyyteen. Kauppi muistuttaa kuitenkin, ilmeisesti Spinozan *Etiikan* loppuhuomautukseen nojaten, että ”kaikki hieno on vaikeata”.

Raili Kaupin näkemystä hyvästä elämästä järjenmukaisena ja harmonisena *perfectiona* voinee kutsua faustiseksi; Goethe ilmaisee tämän eetoksen osuvasti vaalilauseessaan ”*Ohne Rast, doch ohne Hast*”, so. hellittämättä mutta kiireettä.

Kauppi puhuu vuoden 1977 luentonsa ohella perenniaalisesta filosofiasta vain satunnaisesti. Mutta hänen tapansa kuvata filosofian perimmäistä olemusta esimerkiksi eläkevuosiensa esitelmässä ”Filosofian merkitys opiskelussa” ja ”Mitä filosofia minulle merkitsee”⁷ osoittaa, että filosofia (ilman lisäämääreitä), ollessaan *omakohtaista*, teoreettisen ja praktisen vuorovaikutuksesta syntyvää oivallusta ja itsen toteuttamista, on mitä suurimmassa määrin juuri perenniaalista filosofiaa. ”Philosophia perennis...” -luentonsa Kauppi päättää sanoihin:

”Ihmiskäsitteen kohdalla tulee kauniisti näkyviin, miten kiinteästi teoreettinen ja praktinen ikuisessa filosofiassa liittyvät yhteen: ihmiskäsite on ohjenuorana ihmistymiselle ja ihmistyminen rikastuttaa ihmisen käsitettä.”

VIITTEET

1. ”Philosophia perennis ja sen merkitys ihmiselle”. Kirjoitus julkaistiin pienin tarkistuksin Jyväskylän yliopiston filosofian laitoksen julkaisussa 9/1978; sittemmin se on ilmestynyt kokoelmassa *Toinen filosofia, Mitä on filosofia perennis?* (Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta vol. 21, Tampere 1992) sekä *Raili Kaupin kirjoitusten* osassa 3.1 (toim. Ismo Koskinen & Jari Palomäki, TUP, Tampere 2001). Esitys on julkaistu myös lyhennettynä *Kanavassa* 4/1978 otsikolla ”Ihminen, filosofian ikuinen ongelma”.
2. Kauppi pyrki rehabilitoimaan järjen käsitettä useissa kirjoituksissaan. Hän toteaa mm. ”Philosophia perennis...” -luennossaan: ”... näkemys ihmisestä järkiolentona on historiallisista syistä kokenut kriisin. Kun ihmiset eivät käytä järkeään tai toimivat järjenvastaisesti, herää ajatus, ettei ihmisellä yleensä ole mitään olennaista suhdetta järkeen. Vanhan ihmisen idean tilalle ei kuitenkaan ole asetettavissa mitään uutta.”
3. Kaupin pasifismiin oli monia syitä, joista toinen maailmansota oli tuskin vähäisin. Hänen ensimmäinen ulkomaanmatkansa vuonna 1948 suuntautui tuhotun Saksan halki Amsterdamiin, jossa järjestettiin 10. kansainvälinen filosofian kongressi. Hallitsevana teemana oli tuolloin rauhanaate ja osallistujien joukossa oli mm. Bertrand Russell.
4. Esitelmä ”Mitä filosofia minulle merkitsee” vuodelta 1991; ks. Ismo Koskinen & Jari Palomäki (toim.), *Raili Kaupin kirjoitukset 3.1* (TUP, Tampere 2001).
5. ”Philosophia perennis ja sen merkitys ihmiselle”; ks. alav. 1.
6. Leroy E. Loemker, ”Perennial philosophy”. Teoksessa *Dictionary of the History of Ideas*, New York 1973, III, 457b.
7. Katso *Raili Kaupin kirjoitukset 3.1*. TUP, Tampere 2001.